Annem Beni İade Etmek İstiyor

Berfin Nida Öztürk

I. FİŞ

Murat Belen kırk bir yaşındaydı ve annesi onu iade etmeye karar verdiğinde bunu bir aile kavgası sırasında değil, salondaki vitrinin üstünden alınmış eski bir zarfla öğrendi. Zarfın üzerinde, mavi tükenmez kalemle ve şaşırtıcı bir özenle şunlar yazıyordu: ‘Üretici Firmaya. Konu: Oğlumun İadesi Hakkında.’ Murat önce bunun annesinin alışıldık dramatik çıkışlarından biri olduğunu düşündü. Fakat zarfın içinden çıkan belgeler, işin duygusal değil bürokratik olduğunu gösteriyordu. Garanti belgesi, seri numarası, teslim tarihi ve ‘üründe gözlenen başlıca kusurlar’ başlıklı iki tam sayfa vardı.

Annesi Nermin Hanım, yıllardır sakladığı dosyaları mutfak masasına tek tek dizdi. ‘Bak,’ dedi, ‘ben seni sevmediğim için yapmıyorum. Ama bazı şeyler baştan hatalıydı.’ Dosyanın ilk sayfasında Murat’ın bebeklik fotoğrafı zımbalanmıştı. Altına da şu not düşülmüştü: ‘Gece modu kapatılamıyor. Sebepsiz ağlama, düzensiz uyku, aşırı soru sorma.’ Murat kahvesini yudumlarken kendi hayatının bir arıza kayıt formu hâline getirilmesini belli etmemeye çalıştı. Bu yaştan sonra insanı en çok yaralayan şey hakaret değil, hakaretin düzenli klasörlenmiş biçimidir.

Annesi devam etti. ‘Garanti süresi dolmadan kaç kez aradım biliyor musun? Cevap vermediler. Sonra sen büyüdün, çalışmaya başladın, ben de biraz idare ederim sandım. Ama etmiyor. Senin temel sorunların kronik.’ Murat gülmekle öfkelenmek arasında kaldı. ‘Ben insanım anne, mutfak robotu değilim.’ Nermin Hanım bu cümleyi not alır gibi başını eğdi. ‘İşte bunu da yazdım. Ürün kendini kategori dışı sanıyor.’

Murat’ın en çok zoruna giden şey, annesinin yalnız olmamasıydı. Mahalledeki üç komşu bu süreci destekliyor, biri tüketici hakem heyetindeki tanıdığını öneriyor, diğeri de iade onayı çıkarsa kargo şirketi tavsiye ediyordu. İnsanların başkasının ailesini servis paketi gibi konuşması memlekette çok doğal sayılır. Murat, annesinin masadaki dosyayı kapatıp ona baktığı anda işin şaka olmadığını anladı. ‘Firma dönüş yaptı,’ dedi kadın. ‘Seni görmek istiyorlar.’

II. MÜŞTERİ HİZMETLERİ

Firmanın adı Hayat Ev Gereçleri ve İnsan Türevleri Anonim Şirketi idi. Bina, şehir merkezinde sıkıcı derecede ciddi duran gri bir plazanın on birinci katındaydı. Resepsiyondaki görevli Murat’a sıra numarası verdi; ekranda ‘İade ve Değişim Bölümü’ yazıyordu. Koltuklarda bekleyenlerin çoğu tuhaftı: bir kadın eski kocasını kutusuz kabul etmedikleri için tartışıyor, bir adam ergen oğlunun kullanma kılavuzunu kaybettiği için ceza ödeyeceğini öğreniyordu. Kurum, saçmalığı o kadar uzun süredir uyguluyordu ki artık saçma görünmüyordu.

Murat ve annesi içeri alındığında karşılarında inanılmaz derecede sakin bir uzman oturuyordu. Masasındaki plakette ‘Ürün Sonrası Memnuniyet Temsilcisi’ yazıyordu. Adam, Murat’a değil doğrudan annesine döndü. ‘Şikâyetlerinizi sıralayalım,’ dedi. Nermin Hanım gözlüğünü taktı ve dosyayı açtı. ‘Dalgınlık, iş değişiklikleri, duygusal erteleme, otuz beşinden sonra gitar öğrenme hevesi, düzensiz ilişki geçmişi, gereğinden fazla iç çekme ve fırsat verilirse hayatı anlamlandırmaya çalışma eğilimi.’

Temsilci not aldı. Sonra Murat’a döndü. ‘Bunları kabul ediyor musunuz?’ Murat, ‘İç çekme kısmı tartışılır,’ dedi. Temsilci bunu ciddi bir itiraz olarak kayda geçirdi. Ardından beklenmedik bir açıklama yaptı: ‘Ön değerlendirmemize göre ürününüz iadeye uygun olabilir. Ancak inceleme için duygusal aşınma, aile içi beklenti deformasyonu ve kişilik kaynaklı çizikler değerlendirilmelidir.’ Murat, bir an için kendi omzuna bakıp gerçekten çizik var mı diye kontrol etmek istedi.

Daha da kötüsü, firma iade kabul ederse para geri ödemesi yapılmayacaktı; yalnızca anneye kupon tanımlanacaktı. Nermin Hanım bu detayı şaşırtıcı bir olgunlukla kabul etti. ‘Ben para peşinde değilim,’ dedi. ‘Sadece yıllardır uğraştığım bu modelin artık benden alınmasını istiyorum.’ Murat, annesinin onu sevip sevmediğinden değil, kendisini ne kadar yorucu bulduğundan şüphe etmeye başladı. Bazı cümleler insanı sevgisizlikten çok daha derin yaralar; çünkü içinde sevgi vardır, fakat artık taşıma gücü kalmamıştır.

Çıkışta Murat’a üzerinde barkod bulunan bir geçici etiket verildi. Etikette, ‘İnceleme sürecindeki kişi’ yazıyordu. Onu gömleğine yapıştırdıklarında ilk kez gerçekten bir eşya gibi hissetti. Eşya olmak, sanıldığı kadar aşağılayıcı değildir; asıl aşağılayıcı olan, eşya kadar net bir amaca bile sahip olmamaktır.

III. KUSUR TESPİTİ

İnceleme süreci üç hafta sürdü. Murat her pazartesi firmaya gidiyor, çeşitli testlere giriyor, kendi hayatını bir yabancıya anlatır gibi cevaplandırıyordu. Bir odada çocukluk anıları soruluyor, başka bir odada ‘karar verememe simülasyonu’ uygulanıyor, üçüncü katta ise bağlanma düzeyi ölçülüyordu. Testlerin bir kısmı psikolojik, bir kısmı tıbbi, geri kalanı ise açıkça aşağılayıcıydı. Bir görevli ona eski sevgililerinden kaçının kendisini ‘iyi ama yetersiz’ diye tarif ettiğini sordu. Murat sayıyı hatırladığında görevli üzgün bir biçimde başını salladı; sanki ölçüm cihazı tam da beklenen aralığı göstermişti.

Annesi her görüşmeye katılmıyor ama firmaya düzenli ek belge gönderiyordu. Eski karne fotokopileri, çocuk doktoru notları, askerlikte yazılmış bir disiplin tutanağı, hatta Murat’ın on dokuz yaşında başlayıp üç sayfa sonra bıraktığı bir roman taslağı bile dosyaya eklenmişti. Dosya kabardıkça Murat kendi hayatına dışarıdan bakmaya başladı. İnsanın bütün dağınıklığı bir klasörde bir araya geldiğinde, kişilik dediği şeyin çoğu zaman yalnızca iyi organize edilmemiş kusurlar toplamı olduğunu görmesi mümkündür.

Şirketin nihai raporu kısa ama ağırdı: ‘Ürün temel işlevlerini yerine getirebilmektedir. Ancak kullanıcı beklentileriyle uzun süreli uyumsuzluk, tekrarlayan içe kapanma, potansiyel sızıntılar ve yönsüz kullanım eğilimi saptanmıştır.’ Murat, ‘Potansiyel sızıntı ne demek?’ diye sordu. Uzman, ‘Duygusal taşma ihtimali,’ dedi. Sanki gözyaşı, buzdolabı altına kaçan su gibi teknik bir şeydi.

Asıl karar için anne ve oğlun birlikte son bir görüşmeye çağrılması gerekti. O akşam Murat evine yürürken yol üzerindeki vitrinlerde kendini izledi. Hiç de iade edilecek kadar kusurlu görünmüyordu. Hatta bazı açılardan hiç görünmüyordu. Belki sorun buydu: annesi bütün hayatı boyunca elinde tuttuğu bu oğul modelinden net bir işlev beklemiş, Murat ise yalnızca insan olmaya çalışmıştı. Ne var ki insan olmak, talimat kitapçığına yazılabilecek kadar pratik bir şey değildir.

IV. SON GÖRÜŞME

Son görüşmede odada üç kişi vardı: Murat, annesi ve şirketin İleri Çözüm Yöneticisi. Yönetici, duvardaki saate bakıp dosyayı açtı. ‘İade talebiniz prensipte kabul edilebilir,’ dedi. ‘Fakat prosedür gereği önce tarafların son beyanlarını alacağız.’ Nermin Hanım boğazını temizledi. Onu ilk kez bu kadar yorgun gösteren şey yaş değil, yıllardır içinde tuttuğu sabırdı. ‘Ben oğlumu çöpe atmak istemiyorum,’ dedi. ‘Ama onu yıllardır taşıyorum. Her hayal kırıklığında, her yarım kalmış girişimde, her ‘bir gün düzelirim’ cümlesinde kendimi de taşıyorum gibi oluyor. Ben artık dinlenmek istiyorum.’

Murat annesine baktı ve ilk kez savunmaya geçmek istemedi. Çünkü kadının söylediği şeyin içinde zalimlik kadar tükenmişlik de vardı. Kırk bir yaşına kadar insan annesinin kendisinden ne beklediğini kabaca bilir; ama annesinin ondan vazgeçmeyi düşündüğü anı duymak başka bir şeydir. Yönetici Murat’a döndü. ‘Sizin son beyanınız?’ Murat uzun süre sustu. Sonra, ‘Benim de iade edilmek gibi bir arzum yok,’ dedi. ‘Ama ilk kez burada fark ettim ki ben de uzun süredir kendimi taşımaktan yoruldum. Yine de birine geri verilerek düzeleceğimi sanmıyorum.’

Odadaki hava beklenmedik biçimde yumuşadı. Yönetici kalemini bıraktı. ‘Sistemimizde böyle durumlar için bir ara çözüm var,’ dedi. Dosyadan sarı bir form çıkardı. Başlığı şöyleydi: ‘Tam İade Yerine Kısmi Sorumluluk Devri.’ Buna göre Nermin Hanım, oğlunun artık tam zamanlı kullanıcısı olmayacak; bakım, takip ve duygusal yükümlülüklerin önemli bölümü ürünün kendisine devredilecekti. Başka bir deyişle şirket, Murat’ın annesine onu geri vermek yerine Murat’ı Murat’a teslim etmeyi öneriyordu.

Nermin Hanım formu okudu. Küçük bir yerde, ‘Kullanıcı artık ürünün hayat planı, duygusal arızaları ve gelecek projelerinden doğrudan sorumlu değildir’ maddesi vardı. Kadın o satırda durup gözlüğünü çıkardı. ‘Demek ki mümkünmüş,’ dedi usulca. Murat ilk kez annesinin onu bırakmak istediği için değil, artık bırakabileceğini gördüğü için rahatladığını fark etti. Bazen sevginin en olgun biçimi, yükü sıfırlamak değil; yükü sahibine iade etmektir.

V. KABUL

Formlar imzalandı. Şirket, tam iade kararını askıya aldı ve süreci ‘kişisel mülkiyete devredilen yetişkin model’ olarak kapattı. Çıkışta Murat’a verilen yeni belgede şunlar yazıyordu: ‘Bu kişi, bundan sonra kendi bakım ve onarımından birincil derecede sorumludur.’ Alt satırda küçük harflerle şu eklenmişti: ‘Anne desteği, garanti kapsamı değil; gönüllü ektir.’ Murat belgeyi cebine koyduğunda bunun komik olduğu kadar acı bir doğruluk taşıdığını da hissetti.

Annesi binadan çıkınca bir süre kaldırımda sessiz kaldı. Sonra çantasından küçük bir anahtarlık çıkardı. Murat çocukken diş doktorundan korkmasın diye aldığı, üzerinde minik bir kaplan olan ucuz bir anahtarlıktı. ‘Bunu yıllardır çekmecede tutuyordum,’ dedi kadın. ‘İade olur diye atmadım.’ Murat istemsizce güldü. O anda ikisi de, aile içindeki en ağır dramların bile bazen komik ayrıntılarla gevşediğini gördü. Nermin Hanım devam etti: ‘Bak, seni hâlâ seviyorum. Ama artık seni ben toparlamayacağım.’

Bu cümle Murat’ı düşündüğünden fazla rahatlattı. Çünkü bütün hayatı boyunca ya toparlanmayı beklemiş ya da toparlanıyormuş gibi yapmıştı. İlk kez kimse ondan mucize beklemiyordu. Eve döndüğünde, aylardır ertelediği şeyleri küçük bir listeye yazdı: doktor randevusu, yarım kalan iş başvurusu, birikmiş bulaşıklar, cevap verilmemiş mesajlar, terapi. Listeye bakınca dünyanın sonu gibi görünmedi. İnsan kendisini bir başkasının dosyasından çıkarıp kendi el yazısına taşıyınca, kusurları biraz daha taşınabilir olur.

O gece annesi aradı. ‘Yemek yedin mi?’ diye sordu. Murat bir an tereddüt edip, ‘Evet,’ dedi. Nermin Hanım hemen üstelemedi. İkisi de artık yeni bir ilişki biçimini deniyordu: denetimsiz ilgi. Bu, onlar için neredeyse devrim sayılırdı. Telefon kapandıktan sonra Murat mutfakta gerçekten kendine bir şeyler hazırladı. Bıçak, domates ve bayat ekmekle kurduğu o yetersiz akşam yemeği, uzun zamandır yaptığı en kişisel şeylerden biri gibi geldi.

VI. İADE EDİLMEYENLER

Bir ay sonra şirketten son bir mektup geldi. Dosya kapatılmıştı. Mektubun sonunda, ‘Ürünün tamamen iadesi uygun görülmemiştir; çünkü inceleme sonucunda kusurların yaşamla uyumlu olduğu anlaşılmıştır,’ yazıyordu. Murat bu cümleyi birkaç kez okudu. Yaşamla uyumlu kusur… Belki yetişkinlik dediğimiz şey tam olarak buydu: düzelmeyen ama taşınabilen bozukluklarla makul bir anlaşmaya varmak.

Annesi artık onu daha seyrek arıyor, ama daha açık konuşuyordu. Bir pazar günü birlikte pazara gittiler. Nermin Hanım domates seçerken, ‘Senin çocukken de burnun böyle kızarırdı,’ dedi. Murat, bunun bir şikâyet değil, sıradan bir hatırlama olduğunu fark etti. Ailelerin birbirine yeniden alışması, bazen büyük yüzleşmelerle değil, pazarda meyve sıkmak kadar gündelik anlarla olur. O gün annesi ona çilek almadı, öğüt vermedi, sadece iki kilo patatesi taşımasını istedi. Murat o yükü memnuniyetle aldı.

Akşam eve dönerken yolda büyük bir elektronik mağazasının vitrininde ‘Koşulsuz İade Günleri’ afişini gördü. Bir an durup gülümsedi. İnsanların eşyalarla kurduğu ilişki giderek sertleşiyor, birbirleriyle kurduğu ilişki ise gereksiz beklentiler yüzünden daha kırılgan hâle geliyordu. Belki de annesinin girişimi bu yüzden bu kadar korkunç olduğu kadar tanıdıktı: herkes hayatında bir noktada, sevdiği birini geri verip yerine daha kolay bir model istemeyi aklından geçirir.

Eve geldiğinde çekmeceyi açtı, şirket dosyasını en alta koydu. Üstüne boş bir defter bıraktı. İlk sayfasına şöyle yazdı: ‘İade edilmeyenler için bakım notları.’ Sonra uzun süre hiçbir şey eklemedi. Çünkü ilk kez, hayatını baştan savmak için değil, gerçekten yaşamak için nasıl sürdüreceğini düşünüyordu. Pencereyi açtı. Dışarıdan şehir sesi geliyordu; bozuk, kalabalık, sabırsız ve inatla yaşayan bir ses. Murat, kendisinin de en az o kadar kusurlu ama en az o kadar kullanılabilir olduğunu düşündü. Bu, o güne kadar aldığı en dürüst onaydı.